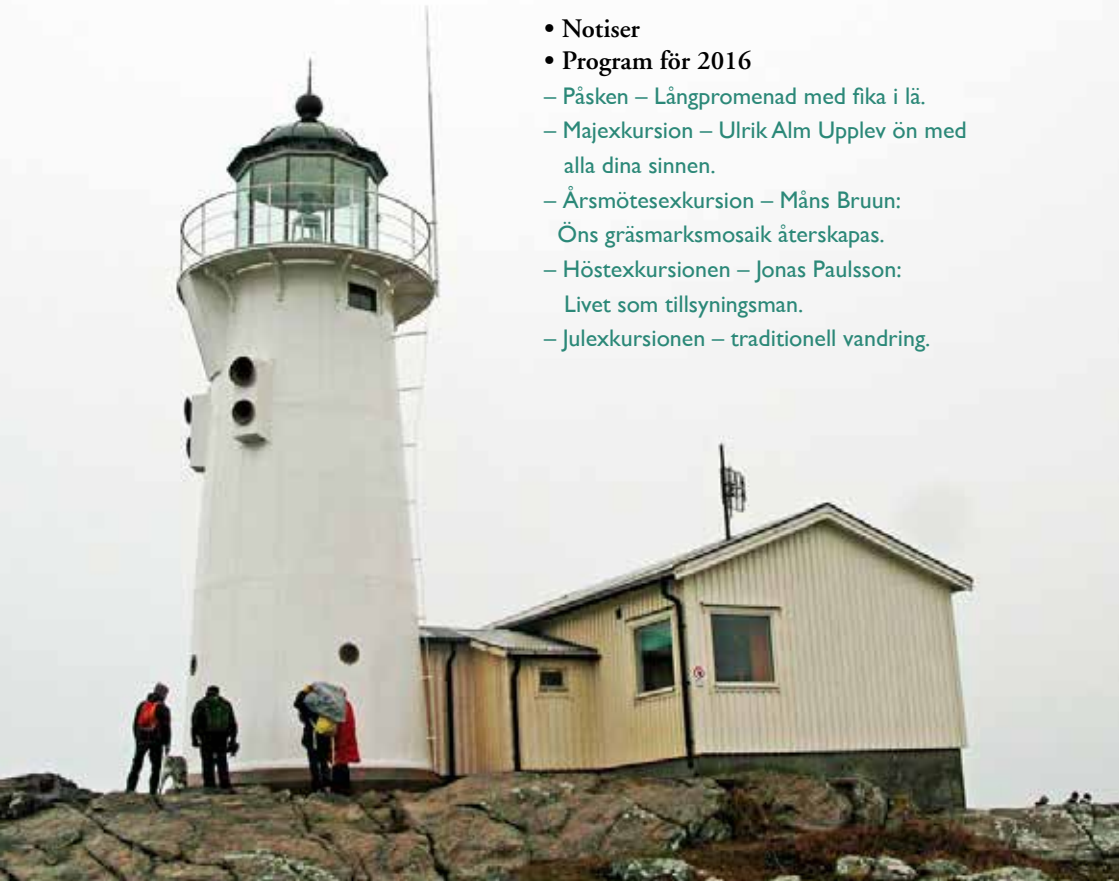

Meddelande från Sällskapet Hallands Väderös Natur

nr 76/2016

Innehåll:

- Kallelse årsmöte **Lördagen den 2 juli 2016**
- Exkursionsreferat:
 - Öns lavflora med Örjan Fritz.
 - Häckande kustfågel under 50 år årsmötes-
exkursion med Åke Andersson.
 - Stenbrytning på ön med Karin Falkmer.
 - Vinterexkursion med Jan Lannér.
- Notiser
- Program för 2016
 - Påsken – Långpromenad med fika i lä.
 - Majexkursion – Ulrik Alm Upplev ön med
alla dina sinnen.
 - Årsmötesexkursion – Måns Bruun:
Öns gräsmarksmosaik återskapas.
 - Höstexkursionen – Jonas Paulsson:
Livet som tillsyningsman.
 - Julexkursionen – traditionell vandring.

Kallelse till årsmöte för medlemmar i Sällskapet Hallands Väderös natur

Årsmötet hålls i Sandhamn, Hallands Väderö lördagen den 2 Juli.

Vi samlas vid kaféet **klockan 10.30**.

Båt avgår från Torekov **klockan 10.00**.

Förslag till dagordning

1 Mötet förklaras öppnat.

2 Val av ordförande, protokollförare, och två justeringsmän för mötet.

3 Har årsmötet behörigen sammankallats.

4 Ärenden att ta upp under övriga frågor.

5 Styrelsens verksamhetsberättelse.

6 Sällskapets ekonomi.

7 Revisors berättelse.

8 Budget för nästa verksamhetsår.

9 Kan styrelsen beviljas ansvarsfrihet.

10 Val av ordförande och tre ordinarie styrelsemedlemmar.

11 Val av tre styrelsesuppleanter.

12 Eventuellt fyllnadval.

13 Val av två revisorer och suppleanter.

14 Val av valberedning.

15 Övriga ärenden, som årsmötet beslutar ta upp till behandling.

Årsmötesexkursion

Efter årsmötet följer årsmötesexkursion med samling vid kaféet **klockan 12.30**.

Måns Bruun vid Länsstyrelsen i Skåne och projektledare för Bushlife berättar och visar kommande skötselinsatser. Målet med insatserna är att återskapa en mosaik av gräsmark, hållmark, buskar och träd, vilken till stora delar försvann under 1900-talet.

Båt avgår från Torekov klockan 12.00 för dem som ansluter efter årsmötet.

Jan Lannér, ordförande

Styrelsens sammansättning verksamhetsåret 2015-2016

Vid årsmötet 2015 omvaldes Jan Lannér som ordförande på två år. De ordinarie styrelsemedlemmarna Lena Svedin, Ricard Jirle och Lina Andreasson omvaldes likaså på två år. Mimmi Blomqvist valdes in på ett år som ordinarie styrelseledamot istället för Karin Falmer som valt att avgå. De tre styrelsesuppleanterna Ingela Isaksson, Pia Romare och Henrik Jorlén omvaldes på två år. Till revisorer omvaldes på ett år Ingrid Oscarsson och Anders Strandberg samt Jarl Toremalm och Hans Pommer som suppleanter. Till valberedningen omvaldes av Anders Ploman (sammankallande) och Lena Göransson.

Vid det konstituerande styrelsemötet fick styrelsen följande sammansättning:

Ordinarie ledamöter:

- valda till årsmötet 2017

Jan Lannér, ordförande 046/13 32 58,
sommARBostad 070218 89 29

Lena Svedin, sekreterare 0435/132 67;
070740 56 71

Ricard Jirle, kassör 0431/ 36 64 55

Lina Andreasson, redaktör 0707790746

- valda till årsmötet 2016

Peer Ekström 046/ 25 20 65

Johan Krook, projektledare för bokpro-
jektet 0431/ 36 24 20

Örjan Fritz 035/ 600 20

Mimmi Blomqvist

Suppleanter

- valda till årsmötet 2017

Ingela Isaksson 031/ 28 17 60

Pia Romare 046/ 20 22 24

Henrik Jorlén 0431/ 36 36 61

- valda till årsmötet 2016

Magnus Andrell 0431/ 36 46 16

Mikael Haraldsson 0430/ 263 96

Jonas Paulsson 0431/ 44 10 62

Björn Vallin 0431/ 127 10

Medlemsinformation:

Medlemsavgiften är 150kr per betalande medlem, familjemedlem betalar också 150kr. Insättning sker till Plusgiro 3 86 63-1, Vänligen ange fullständigt namn, adress och eventuell e-postadress även vid inbetalning via Internetbank.

Ricard Jirle/ Kassör

2013 beslutades att det tryckta årsmeddelandet enbart ska skickas ut till årligen beta-
lande medlemmar. Orsaken är att kostnader för tryckning och utskick har ökat.

**Styrelsemedlem eller revisor som inte önskar bli omvald: meddela
ordföranden senast den 1 mars.**

Kort om verksamhetsåret 2015

Under 2015 har verksamheten som sedvanligt bestått av planering och genomförande av exkursioner och program för nästföljande år. Säsongens exkursioner lockade som tidigare ett varierat antal besökare. I ett 15-årigt perspektiv är trenden glädjande nog positiv. Påskens exkursion lockade ca 50 deltagare. Till årsmötesexkursionen hade vi en pressande högsommarvärme med knappt 20 stycken deltagare. Höstexkursionen bjöd också på soligt och vackert väder med en stor uppslutning, ca 35 deltagare. Julexkursionen genomfördes i mildt gråväder med cirka 20 deltagare. Vårt mål att få ut årsmeddelandet tidigare blev äntligen av. Bokgruppen har intensifierat sitt arbete för att komma till ett avslut. Bland annat har medel sökts och beviljats ur Region Skånes Miljövårdsfond.

Ordförande Jan Lannér / Dalby den 3 mars 2016

Ny styrelseledamot

Mimmi Blomquist

Jag är uppvuxen utanför Ängelholm, men då släkten är från Torekov har det spenderats mycket tid både i byn och ute på ön. Jag har ett stort naturintresse och är strax färdig jägmästare med inriktning på sydsvensk skogsekologi och skogsskötsel. På somrarna har jag bland

annat jobbat på Gotland med almsjukinventering i ett EU-projekt för att rädda almen men också mätt träd på Island. I april börjar jag arbeta på SLU i Alnarp inom skogs-patologi.

Kontakt:

Ordf: Klockarevägen 1, 247 50 Dalby, tel 046 –13 32 58. E-post: jan.lanner@shvn.se

Sekreterare: lena.svedin@shvn.se

Kassör: Skyttevallsvägen 7, 269 95 Båstad. E-post: ricard.jirle@shvn.se

Vid ändring av postadress kontakta kassören.

www.shvn.se

Lavfloran på Hallands väderö

- påskexkursion med Örjan Fritz

Med hjälp av dagens guide och speciallupp (med ljus!) fick vi ta del av lavarnas mångfald och öns unika lavflora. Under sina många besök under 25 års tid har Örjan lärt känna öns lavflora väl, främst de många naturvårdsintressanta arterna som växer på bark av bok och ek.

Efter många olika prognoser med allt från -5 på natten till endast +2 på dagen blev det på annandag påsk till slut mulet med ett par plusgrader på morgonen och +7-8 på dagen. En full båt med påpälsade passagerare antrade Nanny med 10-båten. På gräsmarken framför kaféet samlades till slut drygt 50 personer för att delta i dagens exkursion. Här introducerades lavar av Örjan Fritz.

Lavar sorteras visserligen under svampar, men är ändå en speciell organismgrupp med sin unika symbios mellan svamp och alg, i vissa fall mellan svamp och cyanobakterier. Det är själva svampen som bygger upp lavens utseende och ger algen skydd. Algerna bidrar via sin fotosyntes med kolhydrater till svampen.

Lavar utvecklar lavsyror, som kan vara olika för olika arter, och är därför ett hjälpmedel att artbestämma lavar. Med enkla spottester av klorin och kaliumhydroxid kan olika reaktioner fås på

lavarna, som indikerar arttillhörighet. Lavsyror är förmodligen delvis utvecklade som avskräckande medel mot till exempel ryggradslösa djur som vill beta lavar (se mer nedan). Lavars innehåll av lavsyror har utnyttjats av människan till att färga garn. Vissa lavsyror är dock giftiga. Den gulaktiga varglav (sällsynt i södra Sverige) har använts till att förgifta utlagda djurkroppar (åtlar). När vargar åt av det förgiftade köttet dog de. Lavsyror kan också bokstavligen ”bryta ny mark” där laven på nykoloniserade ytor kan lösa upp mineraler som kan tillgodogöras vid lavarnas tillväxt.

Det finns över 2 000 arter av lavar i Sverige idag, och varje år upptäcks nya arter. Systematiska studier av lavar avslöjar också ständigt nya arter i en sådan takt att det är svårt att hänga med utvecklingen just nu. Som följd av den nya systematiken har dessutom många arter av lavar ändrat vetenskapligt namn flera gånger under de senaste 25 åren!

Örjan berättade också om tidigare studier av öns lavflora. Väderöns lavflora är relativt välundersökt, och har tidigare inventerats noggrant vid tre tillfällen, från P. J. Hellbom 1887, via Ove Almborn 1952 till Ulf Arup och Stefan Ekman 1991. Artlistan från den senaste inventeringen summerade ca 350 arter av lavar. Det konstaterades också att öns lavflora är en av de mest värdefulla i Sverige!

Efter denna inledning gick vi vidare och stannade vid några välkända träd med sin speciella lavflora utifrån sin plats i landskapet, från Nörre Skog ner till Söndre Skog.

Vid Soldatboken i Ravnahult demonstrerades olika växtformer för att grovt dela in lavar, nämligen busk-, blad- och skorplavar.

Slånlav visades som ett exempel på en busklav, medan den gråaktiga färglaven och den grönbruna stiftsköldlaven är bladlavar.

Den på barken tilltryckt växande bälén av bitterlav, som smakar starkt bittert om man smakar på den, är ett exempel på en skorplav. Den är lurig att provsmaka då bitterheten framträder först efter en stund, och sitter i en bra stund. Gul porlav och blodplättlav var goda exempel på distinkt färgade skorplavar, som förevisades på stammen. På de solexponerade grova gamla bokarna var lavfloran så pass rikt utvecklad att lavbälarna till stora delar täckte bokbarken.

Många exkursionsdeltagare passade på att ställa frågor om lavar, till exempel på hur de sprids. Och det skiljer från lav till lav. Vissa lavar sprids främst via sporer, som framkommer genom sexuell förökning i fruktkroppar på lavbälén. Dessa sporer är vanligen mycket små och kan spridas långt med vinden. Isidier och soral är vegetativa förökningskroppar som bildas på lavbälén. De är lite större än sporer och sprids oftast på kortare avstånd. Sporer, isidier och soral kan också spridas oavsiktligt av fåglar,

som kryper på stammarna, eftersom de kan fastna i fåglarnas fjäderdräkt. Nötkreatur och får, som skrubbar sig på trädstammar, lär också få med sig en hel del sådana spridningskroppar i sin päls, och hjälper också lavar att spridas i landskapet. Det stora problemet för lavar är kanske främst etableringsfasen, när de ska gro och växa på en ny lämplig plats, så kan konkurrens med andra, ofta vanliga, arter vara övermäktig. Då kan det tredje spridnings sättet, via bålfragment, vara ännu ett sätt att etablera ny bål. Främst är det bladlavar som använder denna strategi. Dessa fragment sprids dock inte särskilt långt.

Exkursionen förde oss därefter ner till Söndre Skog strax norr om Ulagapskärret. På en stor ek nära stigen växer hela tre olika arter av lunglavar, nämligen "vanlig" lunglav, jättelav och örtlav. Alla arter av lunglavar minskar kraftigt natio-

nellt sett och de är uppsatta på den svenska rödlistan. På Väderön har redan en fjärde lunglav, nämligen skrovellav, försvunnit. Av jättelav finns kända förekomster på två träd på ön, och lite fler av de andra två arterna. Jättelaven på eken verkade dock må bra för stunden, och bredde ut sig med stora till synes vitala vita bålar högt upp på trädstammen. I kikare kunde man se svarta kolonier av cyanobakterier som växte på delar av jättelavs bålarna, vilket kan tolkas som ett hälsotecken. Den mer grågröna örtlaven täckte istället stammen längre ner. När Örjan hällde vatten från vattenflaska på bålarna reagerade algerna snabbt och laven blev snabbt vackert grön, redo att fotosyntetisera. Att jättelav mest verkar växa högt upp på trädstammar och örtlav längre ner (ofta vid basen), är ett mönster som man tidigare velat förklara med olika anpassningar till ljus, dvs. att jättelav skulle vara mer ljuskrävande (växa högt upp) och örtlav skulle vara mera skuggtolerant (växa lågt vid basen). En alternativ förklaring kan vara att örtlav genom olika lavsyror klarar bete från sniglar och snäckor bättre än jättelav. Och dessa mollusker klättrar sällan högt upp på trädstammar, eftersom de riskerar att torka ut. På senare år har eken spruckit i mitten och riskerar att brytas ner. Om så blir fallet dör en viktig delpopulation bort av jättelav. När vi började känna oss nöjda med lunglavarna och trötta i nackarna, vändes blickarna ner på marken. Bland löven upptäcktes vackert blommande vätteros, en rotparasit som lever främst på hassel.

Söder om Ulagapskärret stannade vi på stigen och beundrade en grov bok med mycket påväxt av lunglav.

Här förevisades även de vanligaste rödlistade skorplavarna på bok, nämligen bokkantlav och bokvårtlav. Båda arterna har bålur som kan breda ut sig över stora barkytor. Forskning av Örjan på dessa och andra rödlistade lavar på bok i Hal-

land har visat att de sällan uppträder på bokar under 150 år. De allra flesta naturvårdsintressanta arterna på bok uppträder först när bokarna är bortåt 200 år, och gärna äldre än så. På Väderön är ju nästan alla bokar över 300 år, varför det finns många träd med förekomst av dessa mera kräsna arter. Här kan de rentav vara vanliga! Det är bland annat därför som lavfloran på bok på Hallands Väderö är så spännande och unik!

Vi promenerade ytterligare ett stycke söderut, och noterade att en grov ihålig bok fallit, troligen som följd av angrepp från jätteticka. Ute på betesmarken vid Skogvaktarlyckan var det dags för välbehövlig fika. Därefter splittrades stora delar av gruppen till en mindre kärntrupp, som gick över Kappelhamnslättan och in i Söndre Skog på stigen som passerar Kungseken. Ett kort stycke norr om denna ek växte de tidiga vårväxterna smånunneört och desmeknopp vid stigen.

I de norra delarna av bokskogen i Söndre Skog förevisades ett pågående försök med transplantering av bokporlav, en skorplav som finns på få lokaler i Sverige och som ingår i ett särskilt åtgärdsprogram för bokskogsarter. Bålur togs från en fallen bokstam, som fällts av stormen Gudrun 2005, och fördes över till flera angränsade bokstammar. I flera fall verkar transplantationen ha fungerat väl, som bäst på ett träd som tyvärr föll för en storm senhösten 2013. Därifrån fick på nytt lavbålen föras över till ett nytt värdräd försommaren 2014. Det återstår att se hur det fungerar.

Uppe vid Oadammen avslutades exkursionen formellt. Innan det var dags att gå ner till bryggan och ta båten tillbaka till Torekov hastade Örjan och exkursionsdeltagaren Viktor Åberg upp till de nordvästliga delarna av Nörre Skog. Här förevisade Örjan fina bålar av cinnoberfläck, en art som också anses vara kritiskt hotad i Sverige och med kända förekomster enbart från Gotland. I Nörre Skog

sågs den med granna cinnoberröda fruktkroppar åtminstone på tre bokar, så den verkar trivas bra där för tillfället. Cinnoberfläcken får utgöra ett gott exempel på att fina upptäckter ännu låter sig göras i Väderöns lavflora! Sen blev det språngmarsch till båtavgången!

/ Örjan Fritz. Foto Rickard Pommer

Häckande kustfågel

Sommaren 2015 kom inte det riktigt fina sommarvädret förrän i augusti, men just den helgen som årsmötet låg var temperaturen ca 30 grader. Årsmötet hade 14 deltagare och exkursionen under ledning av Åke Andersson lockade knappt 20 personer. Åke berättade om förändringarna som skett i kustfågel-faunan på Hallands Väderö sedan 1937. Då utfördes en av de allra första fågel-inventeringarna som gjordes i Sverige på Hallands Väderö av zoologen Karin Eklundh.

Åke Andersson inventerade själv första gången 1963 och har sedan dess gjort fler inventeringar. I rapporten "Häckande kustfågel på Hallands Väderö 1937-2013" har han sammanställt uppgifter från alla de större inventeringarna under perioden. (Rapporten finns som PDF på länsstyrelsens hemsida.)

Vi började i Sandhamn där vi spanade ut mot Saltpannan och fortsatte därefter till Lilla Sandhamn där vi höll till under resten av exkursionen.

Sedan 1937 har åtta kustfågelarter etablerat sig vid ön. Silltrut, skrattnås, knölsvan, sillgrissla, tordmule, grågås, vitkindad gås och storskarv.

Silltruten häckade för första gången på ön ca år 1940. 2013 häckade 57 par och är nu en art på frammarsch. Den häckar tillsammans med gråtrutar, huvudsakligen i en koloni öster om Tjuvelthamn.

Skrattnåsen etablerade sig 1948 och häckar nu med ca 20 par på Stora Måseskär.

Knölsvanen kom till ön någon gång mellan 1958-63 och den häckade 2013 med 13 par.

Sillgrisslan kom 1969 och har på senaste åren ökat från 12 par 2005 till 35 par 2013. På västkusten finns de förutom vid ön även i en liten koloni i Bohuslän.

Tordmulen kom 1976 och häckar numera med ca 60 par. Det har skett en viss minskning på huvudön, men en ökning på Vinga skär. Detta är, förutom en liten koloni i Bohuslän, den enda kolonin på västkusten.

Grågäsen är en art som har återkommit till ön. 1865 beskrev Brorström i Svenska jägarförbundets tidskrift hur de seglade fram och sköt grågäss när de kom upp efter sina dyk. John Sjölin (1881-1970) ska också ha berättat att det fanns ruggande grågäs på ön då han var barn. Intensiv jakt gjorde att de inte kom hit på många år, men 1979 återkom den och nu häckar här ca 40 par. Vi hittade spillning och vingpennor. Grågäsen byter ut alla sina vingpennor på en gång under ett par dagar när de ha ungar. Nya pennor växer ut på ca 4 veckor, under tiden är de markbundna och har ett mindre näringsbehov.

Den vitkindade gåsen häckade för första gången på ön 1998 och beståndet har mer än tiodubblats från 15 par 2005 till 192 par 2013. De flesta finns på Vinga skär.

Storskarven koloniserade Orskären 2005 och har sedan dess ökat mycket snabbt. 2013 räknades 264 bon med ägg eller ungar, samtliga på Stora Orskär. Deras kraftiga ökning verkar ha avstannat.

Tobisgrisslan (Båstads kommunfågel) har funnits här under hela den dokumenterade tiden. På 1930-talet fanns ett 40-tal häckande par, idag är det ca 300 par. Den föryngrar sig bra ute på skären, men inte på huvudön p.g.a. mårdens närvaro.

Mård har funnits på ön sedan 1980-talet, den kom ut över isen och fångas numera i fallor som jaktsällskapet ansvarar för. 2001-2004 fångades 12, 10, 9 resp. 8 mårdar per jaktsäsong, vilket är många i förhållande till öns yta. Enstaka minkar har också funnits på ön under senaste åren, men den är inte etablerad, vilket är bra för bl.a. tobisgrisslan.

Ejderen är en art som har haft en kraftig minskning på ön. Förr häckade upp till 2000 par här, men nu ligger siffran på 4-500 par. Man vet inte säkert vad detta beror på, men en teori är att blåmusslorna

blivit mindre näringsrika p.g.a. högre vattentemperatur. Musslorna försöker filtrera vatten även under vintertid, men då finns det inga plankton i vattnet. Även övergödningen av havet, som resulterade i stora mängder blåmusslor, har minskat. Mården har också påverkat ejdern som minskat mest på huvudön, men flyttat ut till skären och även in mot Bjärekusten.

Gråtruten har under senaste åren minskat kraftigt. Under tiden för andra världskriget samlades ägg in i stora mängder vilket resulterade i att gråtrutens kolonier spred ut sig. 1947-1962 ökade gråtruten på ön och häckade som mest med ca 8000 par för att mot slutet av 1970-talet istället börja minska igen. Minskningen av gråtrutsbeståndet är en av de senaste årens största förändring i öns kustfågel-fauna. Numera ligger siffran på ca 700 häckande par. Minskningen beror bl.a. på att de öppna soptipparna har försvunnit, liksom att det småskaliga fisket har förändrats.

Strandskata och gravand hör till de fåglar som har varit mest stabila. De häckar på ön med ca 50 respektive 40 par.

I Lilla Sandhamn fick vi ögonen på en fiskmås som troligen låg på ägg. Sannolikt hade den misslyckats med en tidigare kull. Fiskmåsen har minskat i antal och häckar nu med ca 60 par.

Exkursionen avslutades på udden med det gamla fortet från andra världskriget, norr om viken i Lilla Sandhamn. Där hittade vi rester av näbbgäddor som havstruten kalasat på. Havstruten har minskat sedan 1980-talet och består nu av ca 300 häckande par och knappt hälften av paren håller till på Vinga Skär. Den största minskningen har skett på huvudön och på Orskären där storskarven har tagit över.

Vi tackade Åke Andersson för en intressant och lärorik dag. Efter denna exkursion i stekande sol var det skönt att få sig ett svalkande bad som avslutning.

/Lena Svedin. Foto Rickard Pommer

Höstexkursion

Stenbrytningen

LÖRDAG
19 SEPT.

Höstexkursionen den 19 september lockade cirka 35 stycken deltagare i ett strålande höstväder. Exkursionsdeltagarna blev avsläppta i Kappelhamn. Vår guide för dagen, Karin Falkmer, samlade oss i lä av en skogsdunge för att påbörja den spännande historien kring stenbrytningen på ön.

Vi vandrade därefter vidare till Hied, vars historia är sammanlänkad med stenbrytningen genom att det på tomten fanns en enkel barack för arbetarna byggd 1908. Representanter för Väderöklubben berättade lite om deras verksamhet innan vi tog stigen ut till stenbrottet vid Innäset. Fika blev det på läsidan av

brottet och slutligen vandrade en del av gruppen till den svårtillgängliga smedjan innanför Videsand. Karin Falkmer har här delat med sig av sina kunskaper om öns stenbrytning.

/Lena Svedin

STENBRYTNING PÅ HALLANDS VÄDERÖ

Utefter Hallands Väderös natursköna och klippiga kust har det i forna tider brutits, hackats, sprängts och krossats sten i stor skala. Minnen från ingreppen i naturen finns på flera platser. Vid Killan och innanför Skäppeskären på öns östra sida ligger rester av huggen sten på stranden, så kallad skrotsten. Vandrar man vidare söderut kommer man till fler områden där lämningar minner om den industriverksamhet, som pågick för drygt hundra år sedan. Intresset för att utvinna sten på Torekovs församlings egen ö är allt sedan slutet av 1800-talet väl dokumenterat i kyrkoråds- och kyrkostämmoprotokollen. Kyrkan ville gärna tjäna pengar och ansökningar om

att arrendera delar av ön för stenbrytning välkomnades.

Vid kyrkostämman den 8 november 1875 bifölls stenhuggare Åströms från Halmstad begäran att få å den Torekovs kyrka tillhörande Väderön taga sten till huggning. Man skrev ett ettårigt kontrakt som skulle gälla från den 1 januari 1876.

Stenhuggningen skedde söder om Kallskärslid. Innanför den lilla viken Vitesand finns i dag stora mängder skrotsten och en ruin, som antas vara efter en smedja. I smedjan härdades och vässades redskapen som behövdes för stenhug-

ningen. Ur berget bilades lagom stora stensjok ut, vilka sedan höggs till trappsten, pålar och gatsten.

Lotsstugan byggdes 1844 till lotsen Obertelius Benediktus Romare, som bodde där med sin familj till 1871, då lotsstationen flyttades till Torekov. I samma hus bodde även kronolotsen Peter Niklas Pihl. Dennes son lotslärlingen Edvard Pihl blev ägare till Lotsstugan när Romare och fadern flyttat från ön. I oktober 1876 erbjöd Pihl kyrkan att köpa huset för 500 kronor. Kyrkan tyckte att priset var för högt, så det blev ingen affär. I stället beslöt kyrkostämman att Lotsstugan skulle rivas. Pihl fick besked om att huset skulle vara borta senast april 1877.

Stenhuggarnas behov av att få någonstans att bo var akut. I december 1876 beslutade kyrkostämman att, såvida inte Edvard Pihl ville sälja Lotsstugan till församlingen för 300 kronor, så skulle kyrkostyrelsen för kyrkans räkning låta uppföra en arbetarbostad å Väderön så fort sig göra låte. Kostnaden beräknades till 650 kronor. Året därpå hade de beräknade byggkostnaderna stigit till 980 kronor och merkostnaden på 330 anslogs i budgeten.

Varken bygget av en ny arbetarbostad eller rivningen av Lotsstugan blev av. I valet mellan att vara tvungen att riva huset eller att sälja det för 300 kronor, fann säkert Pihl det klokast att låta kyrkan köpa det för erbjudet pris. Kyrkan blev ägare till Lotsstugan, reparetrade den och hyrde ut den till stenhug-

gare. Därmed fick huset ett nytt namn Stenhuggarehuset. (Från och med 1995 är öns museum inrymt i detta hus).

Den 15 augusti 1879 togs beslut om en ny arrendator. Stenhuggare Anders Johan Morin fick rätten att från och med den 1 oktober 1879 hugga sten under tio år mot ett årligt arrende på 200 kronor. För att få hugga sten på skären runt ön krävdes särskilt tillstånd, med undantag av Bakkläppen som ingick i bergreppet Väderön.

Efter nödvändiga reparationer av Lotsstugan skulle kyrkan inte ha några som helst utgifter för husets underhåll under arrendetiden. Morin fick tillstånd att bygga en smedja på av kyrkan anvisad plats. Äfvenledes är det honom tillåtet att vid boningshuset uppbygga fåbod och däri bereda plats för ett svinkreatur, fjäderfån samt en ko. Fritt sommarbete för kon ingick, men arrendatorn fick själv bekosta vinterfoder. I kontraktet fastslogs att: Privata bostäder få ej å Väderön uppföras. En jordrymd å 45 alnar i fyrkant utefter gärdesgården norr om huset uppläts för plantering av grönska för Arrendatorns husbehof. Inhägnaden fick Morin själv bekosta.

Arrendatorn och hans arbetsfolk fick inte idka jakt, samla strandfynd, plocka fågelägg eller anlägga gångstigar genom planteringsfälten. Windfälle, ris och grenved fick de inte heller använda fritt, men vid behov kunde de få ta det mot betalning till kyrkan. I kontraktet värnade man om skogen. Ingen eld fick

tändas i dess närhet och stenbrytningen fick inte ske där skog eller träd skulle kunna komma till skada. I en särskild paragraf krävdes att arrendatorn skulle gå i borgen för att ingen av de arbetare han använde för stenhuggeriet skulle komma att falla Torekovs kommuns fattigförsörjning till last. Kontraktet upplästes från predikstolen den 29 augusti 1880.

1891 arrenderade öns nya skogvaktare Albert Ekman Stenhuggarhuset och fyra tomter intill detta på tio år med möjlighet till förlängning. Ekman hade planer på att bygga fyra stugor med tomter på vardera 2500 kvm för uthyrning och då skulle även det gamla lotshuset hyras ut till sommargäster. Ingenting av detta blev realiserat. Albert Ekman, som var skogvaktare på ön 1891-1997, blev senare en stark förespråkare för bevarandet av Väderöns natur.

I slutet av 1891 tecknade kyrkostämman ett kontrakt med en ny arrendator, disponent Christian Jönsson från Malmö. Denne fick tillstånd att under tio år hugga sten mot en krona per dansk kubikfamn.

Fram till slutet av 1800-talet hade bara utomsöcknes personer intresserat sig för stenhuggningen på ön. Men i januari 1899 började några av kyrkans egna församlingsbor höra av sig. Fem torekovbor, som avsåg att bilda ett bolag, gjorde en förfrågan om att få bearbeta gråsten på Hallands Väderö. Kyrkostämman den 18 april 1899 biföll enhälligt rätten till stenhuggning och stenkrossning och erbjöd ett tioårigt kontrakt räknat från

den 1 januari 1900. Kontraktet innehöll liknande villkor som tidigare rätt. Skogen och områden där nyplantering planerades skulle skyddas liksom marken runt husen på ön, Skogvaktarbostället, Fyren, Stenhuggarehuset och Wilhelm von Gegerfeldts hus.

Kyrkorådet var mån om att söndagen helgades och att stenarbetarna skulle föra ett nyktert och ordentligt leverne. Ett par nya villkor som skulle borge för att alkoholhaltiga drycker inte skulle förekomma och att allt skulle gå rätt till skrevs in i kontraktet.

I ett brev till kyrkorådet i maj 1899 ansökte bolaget om tillstånd att bryta och skeppa ut sten vid Kalvskärslid där stenhuggare Morin tidigare varit. Det är tveksamt i vilken mån bolaget kom igång med stenbrytningen. Uppenbarligen kom det grus i maskineriet. Kanske lade det med Jönsson gällande avtalet, som löpte fram till 1902, hinder i vägen.

STENKROSSNING VID INNÄSET

Vid kyrkostämman den 26 februari 1902 behandlades en ansökan från sex delvis nya intressenter från Torekov. Efter ett positivt stämmobeslut tog sten-utvinningen på ön ny fart. En stor mängd skriftligt material finns bevarat från stenkrossbolagets verksamhet på ön.

Vid Innäset byggdes det nu snabbt upp en stenkross där den brutna stenen krossades till makadam. I maj 1902 bokfördes bolagets första utgift, drygt 1172 kronor till Björn Anderssons Mekaniska Verkstads AB i Svedala för inköpet av en

kross. Stenkrossen drevs av en koleddad lokomobil.

Vid utsidan av Innäset, där det var tillräckligt djupt för skutor att landa, byggdes en lastbrygga gjuten i betong. Den krossade stenen fraktades i tippvagnar på järnvägsräls fram till en cementerad plattform nära lastbryggan. Lastningen skedde för hand med skyfflar.

Bolagets kunder fanns främst i Köpenhamn. Under bolagets första ett och ett halvt verksam-hetsår svarade arton skutor för utskeppningen. Bland dem fanns jakterna Frida, Gustafva, Blenda, Avance, Helga, Hilda och Skandinavium, galeserna Uranin, Elly och Astrid, ångarna Johanna och Elise, däcksbåtarna Wenus, Ammy och Ester samt skonaren Anna.

Svenska Makadamsyndikatet var en kartellbildning som bildats mellan olika stenkrossar. Syftet var att genom att komma överens om lägsta pris kunna motverka prisdumpning och illojal

konkurrens. För medlemmar ombesörjdes försäljningen av stenen genom syndikatet, som hade sin avlastningshamn i Köpenhamn. Väderörens gick med i syndikatet 1905. Då var stenkrossen Långeberg medlem, medan de andra krossarna vid Laholmsbukten Udden och Engelsberg gick med den 1 januari 1908. Dagshögs stenkross, som startat 1904, höll sig till de andras förtret utanför kartellen. Den sista december 1905 kom för första gången en utbetalning från Syndikatet i Köpenhamn på 1839 kronor.

Bolaget hade problem med lönsamheten. Efter förhandlingar med kyrkorådet sänktes Bergavgiften för 1905 från 1 krona per kubikfamn till 75 öre.

För att stärka bolagets ekonomi bildade de sex intressenterna den 1 december 1905 Väderörens Stenförädlings Aktiebolag, Torekov. Aktieägarna var välkända Torekovbor och flera av dem hade förtroendeuppdrag inom kyrkan eller kommunen. Aktiens nominella värde sattes till 100 kronor. Varje delägare tecknade sig för 25 aktier som nogsamt numrerades och fördelades.

KROSSBOLAGETS AKTIEÄGARE

John Sigfrid Åkesson (1861-1938) var född i Torekov. Det var Åkesson som 1903 hyrde Stenhuggarehuset som

bostad åt stenarbetarna. 1905 arrenderade han ett av Kapellhamns-skären på tio år och fick då kyrkans tillstånd att sätta upp en byggnad där. Något bygge blev inte av. Åkesson överlät senare byggrätten till köpman Berg från Båstad och 1916 satte denne upp en liten stuga på Troedshallen.

Ola Petter Johnson (1850-1916) var snickare, byggmästare och under många år kommunal-ordförande i byn. Enligt vad folk sade skötte han hela kommunen i sitt snickeri. Han var en framgångsrik ledare av Torekovs brandkår vid storbränderna i slutet av 1800-talet. År 1900 byggde Ola P. Johansson tillsammans med en murare det nya stallet på Skogvaktarbostället åt församlingen.

Sven Petter Johansson (1865-1935) hade praktisk erfarenhet av gruvdrift efter att ha arbetat i silvergruvan Elkhorn i Monatana. Han tycks ha fungerat som bolagets chef och bokhållare. Sven Petter bedrev handel med spannmål, kol och ved i Torekov.

Friden Kullenber var kustroddare. Han gifte sig 1876 med Fredrika Augusta Romare, en av döttrarna till kronolotsen på Halland Väderö, Obertelius Benediktus Romare.

Sven Petter Börjesson (1854-1944) hade varit sjöman och under ca tio år hade han seglat utefter den amerikanska kusten. När han återvände till Torekov blev han skutskeppare med jakten Gustafva (15 bruttoton), vilken han 1908 ersatte med galeasen S:ta Thora.

Petter Gustaf Nilsson (1844-1934) var sjöman och fiskare. År 1867 gifte han sig med Maria Sofia Romare (1843-1928), en av mästerlotsen Obertelius Benediktus Romares döttrar. Samma år blev Petter Nilsson skogvaktare på Ön, en befattning han hade till 1872. Petter Nilsson var också möllare och kallades Möllare.

I närheten av stenkrossen vid Innäset, på den tomt där Hied ligger i dag, byggde bolaget en enkel barack till arbetarna. I maj 1908 köpte Väderöns Stenförädlings AB tolv madrasser á 27 kronor. Troligen skedde detta i samband med denna nybyggnation. Lots-/Stenhuggarehuset hyrdes samtidigt ut till adjunkt Paulus Romare (1865-1913) från Stockholm. Han hyrde huset mellan 1908 och 1937.

Bolaget hade hela tiden problem med lönsamheten. I februari 1911 bad bolaget att kyrkorådet skulle sänka bergavgiften till 50 öre, eftersom företaget gick med förlust men är till gagn för samhället. Samtidigt ansåg rådet, som troligen kände av den nya tidsandan, att vederbörande myndighet borde tillfrågas om hur de ser på stenbrytningen på ön. En förfrågan sändes till Kammarkollégiet, som hänvisade ärendet till Kungl. Majt.

Det var tydligt att ingreppen i den känsliga naturen på ön inte var oomtvistade. En ny medvetenhet om vikten av att värna naturen hade växt fram och den svenska Naturskyddsföreningen bildades 1909. Namn som Waldemar Bülow och

Sigurd Hallberg blev förkämpar för öns bevarande. Paulus Romare, som hyrde Stenhuggarehuset, skrev året därpå i ett brev till Waldemar Bülow: *Stensprängning pågår på öns Sydspets. Jag minns ej hvilket år de började, men det är nog mer än 10 år sedan. En förtjusande badvik med brant klippsluttning på sidorna, bevuxen med kaprifolium och praktfull Calystegia Sepium (snärvind) är ett minne blott. Nu är hela Ingnäset, som udden beta, ett stort hål kan man säga. Jag går aldrig dit, ty det plågar mig.*

Waldemar Bülow brevväxlar också med skogvaktaren och fyrvaktaren inför sitt besök på ön i maj 2011.

Efter tio månaders uppehåll startade arbetet vid krossen igen i slutet av mars 1912. Därefter arbetade 6-7 man med lastning, krossning och för timpäng.

Förutom detta fanns det även utbetalningar under posten 6 kronor per famn skrot.

För 1914 finns endast kassabehållningen på 53,25 och utgifter för Engelholms tidning á 1,25 och ett bref á 35 öre bokfört. Därefter är dagkassaboken över verksamheten vid Väderöns Stenförädlingsaktiebolag tom. Det finns inga uppgifter om utfört arbete och inte heller några inkomster till kyrkan redovisade efter 1913. Troligen skedde ingen stenbrytning eller krossning efter detta år. I Syndikatets sluträkenskaper för 1915 finns redovisat fakturabelopp för avlatningar på 592 ton som kommit från Wäderön. Troligen handlade detta om frakter lagrad sten. En redogörelse för 1915 års tillgångar och skulder, är det sista dokumentet från Väderöns Stenförädlings Aktiebolag. Jämfört med

motsvarande redogörelse för 1914 hade under Tillgångar lagret av skerf minskat från 1920 kronor till 375 och 2 st vaxlar i Handelsbanken Båstad och Ett amorteringslån W. Karup delvis betalats av.

När stenkrossen på ön upphörde fick flera av stenarbetarna arbete vid Dagshögs Stenbrott AB.

Dagshögs krossen hade startats 1904 och den lades ner sommaren 1916. Hela arbetsstyrkan vid dagshögs krossen finns dokumenterad i listor daterade från och med den 2 februari 1915. John Teodor Jansson, Frithiof Sandberg, Karl Magnusson, Severin Berggren, Johan Åström, Carl Brink, Johan Pålsson, Albert Eneman och ångmaskinisten Isak Eliasson, som alla arbetat på ön, stod med på dessa arbetslistor.

Karl Frithiof Eliasson (Sandberg) som Sandberg rätteligen hette, träffade sin kommande hustru när han arbetade och bodde på ön. Närmsta granne med Stenuggarbaracken var Skogvaktarbostäl-

let och Karl Frithiof fattade tycke för skogvaktarens piga Leontine Johnsson. De gifte sig, fick fyra barn och omkring 1925 köpte de en gård vid Dagshögsgrinden och blev lantbrukare.

Karl Petter Magnusson blev även han kvar i närheten av Dagshög Han blev sambo med Lovisa Nilsson som ägde ett hus på området. Karl Petter var känd under namnet Dimma Kalen. Efter det att Dagshögs krossen stängt sommaren 1916 försörjde han sig på tillfälliga arbeten hos traktens bönder.

Den 7 april 1916 beslutade Kyrkorådet, i enlighet med ett tidigare beslut i mars 1913, att utarrendera rätten till stenhugning till bolaget på fem år räknat från den 14 mars 1913.

Den 19 augusti 1916 hölls auktion på ön. Sven Petter Johansson köpte det mesta. Han hade kanske planer på att trots allt kunna fortsätta med stembrytningen i framtiden.

Den 29 september 1918 beslöt kyrkorådet att ännu en gång hos Kungl. Majt begära rätt att bryta sten på ön under fem. Man hänvisade till tidigare givna tillstånd samt att det genom denna verksamhet å ön beredes existensmöjligheter för Torekows invånare genom fraktsegling och arbete, i saknad av vilka emigrationen kommer att öka. Efter Kungl. Majts tillstånd beslöt kyrkorådet att arrendera ut rätten till stembrytning exklusivt till Sven Petter Johansson. Aktiebolaget förefaller inte längre finnas kvar.

Enligt protokoll den 11 januari 1923 beslutade kyrkorådet ännu en gång att förnya kontraktet med Sven Petter Johansson på ytterligare fem år från och med den 14 mars 1923. Trots att arrendekontraktet återkommande förlängdes ända fram till den 14 mars 1928,

finns inga belägg för att någon stembrytning skett efter utgången av 1913. Det finns därefter inga bergtäktsavgifter till kyrkan bokförda och inte heller några noterade arbetskostnader.

Såren i berghällarna och resterna av utlastningsbryggan vid Innäset minner om det tidiga 1900-talets stenindustri på ön. I en slänt vid stembrottet, söder om Hied, liksom på Vinga Skär, finns rester av ett dynamitförråd. Filip Kilian beskriver spåren efter stembrytningen under en vandring på ön 1975: De mest iögonenfallande är de fördjupningar i terrängen där trallspåren gått fram, den cementerade plattformen där skärvorna legat samt brottet uppe i berget där den hårda mörka järngnejsen bröts. Det går även att finna platsen där kross och lokomobil har stått.

/ Karin Falkmer. Foto John Nygren

Julexkursionen

LÖRDAG
26 DEC.

Julexkursionen 2015 bjöd på vindstilla, milt gråväder med start och avslutning i lätt regn. Nanny var nästan full vid första avgången och under dagen var det drygt 100 som åkt ut för en vandring. SHVNs exkursion samlade en grupp på ca 20 deltagare. Efter en stunds övervägande bestämde vi att ta en rask promenad ut till fyren.

När vi lämnat Tångakärret bakom kom oss passerade vi ett område med enbuskage som röjts under hösten. Söder om litorinavallen hade ett område röjts med stöd av det nya EU-projektet Bushlife. Målet är att återskapa den mosaik med gräsmark, buskar och spridda träd som tidigare präglade detta område innan det växte igen med framförallt en. En markant liten höjd med fin utsikt över västsidan har nu också blivit tillgänglig.

Det röjda området med den nu synliga utsiktspunkten till höger i bilden.

På håll kunde vi nu se den totalrestaurerade fyren. Väl framme fick vi en redogörelse av en person som är engagerad i Fyrsällskapet.

FYREN NYRENOVERAD

Under hela säsongen 2015 sågs fyren på Hallands Väderö inklädd i skyddande presenningar. Sjöfartsverket har utfört en omfattande renovering där stora delar av plåten i tornet har blivit utbytt. In- och utvändigt har konstruktionen och plåten blivit blåstrad och målad. De båda tyfonerna från Kockums som installerades 1949 har man bevarat trots att de inte längre används. Vid renoveringen återställdes också lanterninglasen till sin ursprunglig höjd och det gamla vaktrummet, direkt under lanterninen blev också återställt med pärlspontklädda väggar och nytt trägolv. Solpanelerna har flyttats ner på maskinhusets grund istället för den tidigare placeringen uppe på balkongräcket. På grund av att betydligt mer plåt behövdes bytas drog arbetet ut på tiden och var till slut klart först i mitten av december månad.

I samband med den Internationella fyrdagen under helgen 20-21/8 2016 kommer det vara öppen visning av fyren på Hallands Väderö.

Från fyren valde vi sedan att ta en långpromenad ner till Skogvaktare gården. Halvvägs till Kappelhamn stannade vi till vid Oadammen för att inte vår fika.

FYREN PÅ HALLANDS VÄDERÖ

- 1884 Fyren byggdes, arbetet startade i maj, fyrmästaren (Peter Gustaf Petersson) tillsattes i september och fyren tändes för första gången i oktober.
- 1888 En ångmistsirén installerades. Samma år exploderade ångpannan.
- 1914 Ångmistsiréren byttes ut mot en knallsignalapparat.
- 1949 Knallsignalapparaten byttes ut mot tyfon med nytt maskinhus.
- 1953 Ny kompressor för tyfönen.
- 1959 Elkabel från fastlandet, fyrplatsen elektrifierades.
- 1964 Elektrifiering och automatisering av fyren.
- 2000 Senaste renoveringen (målning).
- 2015 Omfattande renovering med byte av stora delar av tornets plåtar.

Källa: Svenska Fyrskäpet. www.fyr.org

Vädret var fortfarande milt och vindstilla. Vi gick sedan vidare genom Söndresskog via Ulagapskärrret. Ytterligare några av de gamla bokarna på den gamla strandvallen som delar upp Ulagapskärrret i två delar hade fallit för stormvindarna. Framme vid Skogvaktaregården bjöd församlingen på glögg, pepparkaka och clementin samt en sprakande brasa. Bland gästerna märktes arkitekterna bakom Skogvaktaregårdens om- och tillbyggnad. Efter att ha värmt oss ett tag gick vi ner till Kungsviken och Nybron. Här var det tydligt hur högt vattnet stått vid någon av vinterns stormar då det nått hela vägen upp till Arkels ena lilla bod

nedanför Nybroklinten samt flyttat en bod vid huset.

På vår väg genom Söndresskog kunde vi konstatera att eken som tillsammans med fårafällan hörn bildat en portal innan man kom fram Kungseken hade fallit i Gorm. Det hade också ett antal av öns äldre bokar i Hedbokskogen. Väl framme i Sandhamn hade ett lätt regn börjat falla igen och vi äntrande båten efter ytterligare en i raden av sköna juldandringar på Ön.

/ Jan Lannér, text och foto

Notiser

Boktips - Här trivas vi förträffligt!

Badliv, turistliv och sommargäster i Torekov genom tiderna. Denna läsvärda bok från 2014 av Erik Magnusson och Frederic Täckström fick jag syn på först förra sommaren. Den innehåller ett intressant avsnitt om Hallands Väderö, men också ett om konstnärerna som fann sina motiv både i land och på Ön. Boken är rikt illustrerad och med massor av inte tidigare publicerade foton och målningar. Boken rekommenderas varmt. / Jan Lannér

Betesdjur och årsmån

Hallands Väderö betades under 2015 av 44 stycken nötboskap. Det var kvigor och stutar av blandras av köttdjur. De släpptes ut i den 10 maj och togs hem den 10 oktober. I juni kom det ut 4 shetlandspnyer som stannade över som-

maren. Det var totalt 260 får som gick på sommarbete varav 106 tackor och resten lamm. Den släpptes ut i början av maj och som brukligt var togs lammerna iland tidigare än tackorna. På grund av det mycket varma vädret i augusti som sedan följdes av blåsigt väder togs lammerna iland först i slutet av september. Tackorna togs iland den 27 oktober vilket i sin tur är en månad tidigare än vad som varit brukligt. Troligen kommer det bli så i fortsättningen beroende på osäkerhet i betestillgången och väderförhållanden vid hemtransport samt att betäckningen inte fungerat tillfredställande med bagarna på Ön. Med en kall vår var betestillgången lite knapp i början, men sedan vände det och ville aldrig sluta växa med lagom av regn och mildt väder.

*/ Jan Lannér utifrån
djurbhållarens uppgifter*

Landskapsvård

Under 2015 har man påbörjat skötselinsatser inom Lifeprojektet ”Bushlife”. Söder om litorinavalen mot fyren strax väster om Pärnkärret har en första större insats gjorts. Målet är att få tillbaka den mosaik som funnits av gräs, buskar och träd. Røjning här har också tillgängliggjort en fin utsiktspunkt över västsidan. En skötselplan för de kommande årens insatser håller på att tas fram av länsstyrelsen. Vi återkommer om detta i nästa årsmeddelande. Övriga skötselinsatser har varit att hålla stigarna öppna efter stormarna.

Minnesord Sven Hernborg

Mitt första möte med Sven var när han på vårvintern 1997 kom ner till Alnarp efter att ha korrekturläst mitt arbete om Väderön. Det var början till ett par intensiva år med många intressanta diskussioner om naturvård och kulturhistoria. Jag fördjupade mig i min forskning om öns skogshistoria medan Sven med stor energi uppbådade frivilliga krafter och kom över administrativa hinder för att få återuppta det arbete som gjorts på 1950-talet då man frihögg stora bokar och ekar. Med start hösten 1997 genomfördes sedan under en rad av år med ideella krafter frihuggning av ett stort antal av öns drygt 300-åriga ekar, bokar och lindar. Framförallt i Nör-

reskog, men även i Söndreskog. För att för framtiden bevara äldre tiders bruk hamlade och nyhamlades lind och man återinförde stubbskottskogsskötsel i ett av öns alkärr. Hans arbete inskränkte sig inte till att rädda gammelskogen på ön, utan också att sörja för efterträdare till de gamla träden. Förutom att frihugga nästa generation hagmarksekar fick Sven förmånen att få uppleva uppkomsten av en ny generation bok på Ön, den första på 280 år. Oräkneliga är de timmar han med hönsnät lade ned på att skydda de små bokplantorna undan harens tand.

Med sin entusiasm och envishet drev han hårt behovet av att den hävdpräglade skogen också behövde skötas för att inte förlora sina naturvärden. I detta kall blev Väderön en symbol för behovet av skötsel och Sven kontaktade alla experter och tjänstemän på alla nivåer för att lyfta hur angeläget det var med resurser till skötseln av vår värdefullaste natur. Typiskt för Sven var hans förmåga att skapa intresse för såväl gula tuvmyror

som öns kulturhistoria. En historia Sven generöst alltid delade med sig av på sina vandringar på Ön. Svens insatser och den påverkan det därefter har haft på öns skötsel kommer att överleva flera generationer. Alla landskap innehåller flera tidslager med spår av tidigare generationers verksamhet. Det innebär att all skötsel av historiska landskap gör att man förändrar och styr utvecklingen av landskapets framtida utseende. Detta uttrycktes i en amerikanska artikel "Second Thoughts – about landscapae preservation" av Catherine Howett som att man blir en medförfattare till det historiska landskapet. Man blir helt enkelt en del av det landskapet kan berätta för framtida generationer. Sven har genom sina insatser på ön skrivit in sig i både öns historia och även, för alla de som mött denna eldsjäl i ordets rätta bemärkelse, i våra hjärtan och minnen.

/Jan Lannér . Foto Örjan Fritz

Minnesord Jan-Erik Röjer

Jan-Erik Röjer gick bort i vinter. Han var tillsyningsman på ön under åren 1977 – 1983. Under dessa år minskade nötboskapen från ett sextital vilket under 1980-talet kompletterades med upptill cirka 20 hästar. Under hans period tillvaratogs 1982 stormfälda tallar från Gårdsslätten. De drogs med traktorn ner till Sandviken varefter de bogserades iland och sågades upp till virke varav en del togs åter till ön. Den traditionella Väderötrafiken med flera ombyggda fiskebåtar från Torekov (Vesta, Väderön, Wasa och Britta) hade sitt sista år 1983. Jan-Erik bodde under

sommaren i sin segelbåt som låg för ankar i Sandhamn och drev Kaféet samtidigt som han upprätthöll tjänsten som tillsyningsman. Under de två sista åren tillsammans med Marie Paulsson från Varegården i Torekov. Det medförde att kaféet ibland var öppet efter sista båten gick iland. Själv minns jag lyxkänslan av att kunna sitta med en kopp kaffe och hembakt sockerkaka och se ut över ett folktomt Sandhamn. Stränderna intogs nu av trutar vilka letade efter mat efter dagens solbadare. Jan-Erik var omtyckt och känd för sin hjälpsamhet. Det kunde vara allt från att bjuda på morgonkaffe till en kvarlämnad svensaxafestare, dra loss båtar från grundet vid Saltpannan eller dela med sig av sin mat till inblåsta seglare.

/ Jan Lannér efter uppgifter från Jan-Erik Röjer och Marie Paulsson

Skogvaktaregården

– vandrarhemmet startar 2016!

Den nyrenoverade och tillbyggda Skogvaktargården har boende för grupper och enskilda. Boendet består av sju sovhytter med vardera två våningsängar. Fruktkost ingår. Sänglinne ingår inte men måste användas. Ta med eller finns att hyra. Det finns rinnande kallt vatten på rummen. Varmt vatten finns att hämta nära. I närheten finns toalettus med fina kompostdass. Ingen dusch. Det är ont om vatten men nära till havet. Städar rummet gör man själv. I huvudbyggnaden finns matsal/samlingsrum, etc. Möjlighet att efter överenskommelse köpa till utflyktpaket för smörgåslunch samt middag på kvällen. Skogvak-

targården rymmer även ett kapell. Bokning för enskilda sker fortlöpande med start från 15 april för boende på helger med start den 5 maj. Bokning och förfrågan sker per e-post till skogvaktargarden@bjarenet.com

Grupper som önskar hyra hela anläggningen är välkomna med förfrågan under hela året. För boende under 15 april – 30 oktober.

Bokning och förfrågan sker per e-post till skogvaktargarden@bjarenet.com

Från Sandhamn till Skogvaktargården är det ca 1,5 km. Bagagekärror finns i Sandhamn.

Hund får vistas i vissa sovhytter men inte i huvudbyggnaden med matsal eller i kapellet. Ange hund vid bokningsförfrågan

Priser per dygn Skogvaktargården säsongen 2016

Priser för sovplats	
PER BÄDD OCH DYGN I FYRBÄDDSS SOVHYTT	300KR
ENKELRUMSTILLÄGG	200KR
DOCK MAX PER HYTT	990KR
HELA ANLÄGGNINGEN 7 RUM Å 4 BÄDDAR	ENLIGT ÖVERENSKOMMELSE
Valfritt tillval	
LUNCHPAKET I LÅNAD VÅSKA (SMÖRGÅS, FRUKT JUICE, KAFFE ELLER THE)	ENLIGT ÖVERENSKOMMELSE
MIDDAG	ENLIGT ÖVERENSKOMMELSE
SLUTSTÄDNING	150 KR PER HYTT

Källa: Svenska kyrkan i Torekov. www.hallandsvadero.se

Stormen Gorm den 1:advent

Stormen Gorm drabbade Väderön sista helgen i november. Stormen var som intensivast på söndagen den 30 november då vinden ökade under kvällen. Enligt väderstationen på Hallands Väderö var medel vinden kl. 23 västlig storm på 29 m/s med vindbyar med orkanstyrka uppåt 40 m/s. Trots detta blev skador på skogen måttliga. Betydligt mindre än i de svåra ovädren Sven och Simone år 2013. Samtliga hus på ön verkar ha klarat sig oskadda. I skogen

blockerades en del stigar, men de var åter framkomliga vid julexkursionen. Kappelhamnsbryggan blev ännu lite skevare och blev dessutom av med sin ramp. Man kommer att reparera den innan säsongen 2016, tills dess är bryggan avstängd. I skogen föll ytterligare några av de trehundraåriga bokarna och ekarna. Bland annat eken som tillsammans muren till fårafällan flankerat stigen.

/ Jan Lannér utifrån uppgifter från kyrkan och fältbesök.

Väderötrafiken och kaféet

På Valborgsmässoafton 2015 under-tecknades ett avtal mellan Torekovs församling och TKV Shipping AB angående rättigheten att trafikera bryggorna i Sandhamn och Kappelhamn på Hallands Väderö. Huvudägare till det familjeägda företaget är Nils Möller vars släkt härstammar från skepparsläkten Pål Romare. Avtalet sträcker sig till och med 2021 och i det ingår även driften av kiosk- och kaféörelsen på Ön. Den nya redaren behåller namnet Väderötrafiken och har övertagit de befintliga passagerarbåtarna Sund och Nanny. Avtalets syfte är att försäkra sig om med en båtförbindelse för besökare, boende och förvaltning.

Man kommer under högsäsong försöka köra 2 till 3 sälsafarituror på kvällstid och under lågsäsong en varje vecka. Ordinarie turlista börjar som brukligt på Skärtorsdagen. På sikt har man planer på att utveckla kaféet, men hur är inte klart ännu. Klart är att det blir våfflor på menyn i år.

Jakt och viltvård

I november fångades endast två mårdar. Mården är lovlig att jaga från den 1/11 till den 31/2. För att jakten med fällor ska fungera måste betet vara färskt vilket medförde att det varma vädret i november, men även svårigheter att komma ut till ön, minskade chansen till fångst. Ingen mink observerades under 2015 heller. Fortsatt vaksamhet är dock viktig eftersom minken kan ställa till stora problem för markhäckande fågel på både skären och huvudön. Ett nytt problem med jakten i skogen är att björnbären tar

helt över i skogen så fort det blir lite öppnare i krontaket.

Tillbakablickar

- några nedslag under 350år

1666 Gästande fiskare, fraktskuta och Hans Karup arrende

Enligt Torekov kyrkas räkenskaper för året 1666, det vill säga 350 år sedan så hade man bland annat inkomst av besökande fiskare som betalade för ved. Det var en Rassmuss Schmidt i Glimminge och Jens Pedersson i Vejby. De betalade för "ildebrand" 10 respektive 8 öre. Ett "Fract selskap frå Hallandh" betalade för en gästnatt på ön 1 daler och 12 öre. Detta å börjar också något som skulle bli en utdragen historia. Under åren 1666-1669 hade Hans Karup för 36 Daler Smt i årlig hyra arrenderat betet, men han betalade aldrig avgiften. Räkenskapsföraren fortsatte ändå att i hela 80 år ta upp hans skuld som en tillgång.

Femtio år senare under stora nordiska kriget hade kyrkan inte heller någon inkomst, så kallad gräsgäld, från betesdjur på ön. Då var det en händelse under det stor nordiska kriget (1700-1721) som låg bakom. Danska kapare anförda av Peder Wessel misslyckades med att landstiga i Torekov och styrde ut mot ön där han la beslag på de djur som släpptes ut på sommarbete. Efter denna händelse var det inga endast ett fåtal djur på sommarbete på Hallands Väderö. Inte förrän efter kriget är antalet uppe i normal nivå.

Ny skogsbruksplan 1895

För 120 år sedan fastställdes en ny skogsbruksplan för Hallands Väderö. Den var den tredje i raden av totalt fyra

planer. Giltighetstiden för skogshushållningsplanen från den föregående från 1869 var satt till tjugo år. Något förse- nat upprättades 1892 av jägmästaren J.M. Pauli en ny skogshushållningsplan vilken fastställdes 1895. En sådan plan skulle innehålla en allmän beskrivning, beståndsbeskrivning och en hushållningsplan för de efterföljande tjugo årens skogsskötsel. Indelningsgrunden för kartans olika avdelningar (skogsbestand) utgjordes dels av skiljaktigheter i vilken skogsskötsel som skulle användas, beståndens olika ålder och dess beskaf- fenhets med avseende på täthet (sluten- het), växtlighet och virkesmassa.

Som underlag används även här som till de två föregående Brunskoghs karta från 1850.

Även denna plan beskriver endast de för skogsbruket avsatta östra delarna i skogshushållningsplanen. Det vill säga det som kallas Nörreskog och Söndreskog. Beståndsbeskrivning redovisar för norra och södra skogskiftet bestån- dens area, läge, areal, mark, trädslag, virkesbelopp, höjd, slutenhet och ålder- sklass. Förutom beståndsbeskrivningen, som innefattar både kal och skogbevuxen mark och indelar öns östra delar i 97 avdelningar, så finns en 20-årig plan för det fortsatta skogsbruket samt en allmän beskrivning av öns skog och dess bruk. Denna karta med handlingar finns be- varad i Kyrkans arkiv, stiftets samt på i fd domänverkets arkiv. Skogsskötseln enligt den gamla planen från 1869 så var 53,8 hektar med 7618 kbm avsatt till traktuggning och till lågskogsbruk 25,08 har med 2790 kbm. Totalt 87,46 har med en virkesvolym på 10408. Den

avverkning som kom att utföras var mellan 1869-1892 var genom traktugg- ning 20,99 har med 1712 kbm (85,5 kbm årligen) och genom lågskogsbruk 12,54 har med 2094 kbm 104,8 kbm årligen, Under perioden gjordes också en del hjälpgalling på 13,62 har med totalt 120 kbm (6 kbm årligen) Den som trak- thöggs (kalaverkades) var troligen främst bok men även en del ek medan lågskogs- bruket främst berörde öns alkärr. Ser man på antalet kubikmeter per hektar som togs ut så indikerar det eken och boken utgjordes av relativt öppna bestånd. I genomsnitt kunde man ta ut kring 80 kbm per hektar och som en jämförelse så var virkesvolymen i hedbokskogen 1999 knappt 200 kubikmeter per hektar. Den nya planen 1895 ändrade inrik- ning på skogsskötseln, lågskogsbruket och traktuggningen skulle upphöra. Det skulle ersättas med beredningshug- gning (huggning som förberedelse för självsådd) och blädning. Det fick en del kritik av granskaren vilket bemöttes av Pauli på följande sätt i ett brev daterat till den 15 februari 1895: ”Punkt 5 Den ändring har emellertif nu blifvit vidta- gen att endast afverkning genom bered- ningshuggning skulle komma att ega rum å afd. I (söderskogen) avd. 43 och traktuggning utgå. Lågskogen anses nemligen behöflig att reserveras för att för framtiden bättre utjämna brister på tillväxande skog, sedan förrättningsman- nen erfarit, att jagt å ön efter indelnings- förslaget efter granskning inkommit, ånyo blifvit bortarreenderade, hvarig- enom faran för åverkan från det starka harbeståndet manar till försiktighet vid afverkningen.”

Under 1895 hade kyrkan en intäkt från ved på 560 kronor medan kostnaden för huggning och ilandtagning 140 kubikmeter uppgick till 268 kronor och 92 öre. Åt den som gått med klockan för att påkalla vedauktionen vid hamnen utbetalades 1 krona och 25 öre.

Nya hus på Ön

Den 8 september 1915 behandlas kyrkorådets ansökan om tomter för villor från Heimer och från ”Docent Lundegårdh från Stockholm, som har fått stipendium för att anställa vetenskaplig forskning å ön ...”. Båda ansökningarna beviljades och byggena kunde börja. Lundegårdh uppförde sin första inbyggnad vid Kungshamn där den nu utgör en del av ”Arkels”. Heimer byggde sitt sommarhus i trädgården till det ett par år tidigare nedbrunna Villa Solbacken.

Första världskriget och bidrag till energiförsörjning

För att klara vedförsörjningen under kriget fick bland annat Torekovs kyrkorådet den 16 juli en anhållan från ”livsmedelsnämnden” i Torekov om avverkningar på Hallands Väderö. Denna anhållan vidarebefordras 18

juli till Kungliga Domänverket som då förvaltade öns skog. Den 29 juli ger Överjägmästeren Carl von Schönberg tillstånd till avverkning med följande villkor: ”så får jag hemställa om tillstånd till att högst 400 kbm fast mått, medelst gallring hufvudsakligen uti barrskogsbestånden uttagas för att mot gängse pris försäljas till livsmedelsnämnden i Torekov.” I en skrivelse från Kungl. Styrelsen den 12 augusti får sedan Folke Bromée i Hälsningborg uppdraget vilket han rapporterar 17 oktober ”å kyrkoutjorden Hallands Väderö utsyna skog till en mängd av högst 400 kbm samt i skrivelse n:o SIII:1673 den 28 september meddelat mig vissa föreskrifter angående försäljningen av det utsynade virket, får jag härmed värdsamt meddela att jag den 11 sistslidna september å skogen ifråga utsynade dels genom beredningshuggning och blädning i lövskogsbestånden 285 kbm lövvirke (gammal bok jämte en och annan al och ett par halvruutna ekar) dels genom gallring i barrskogsbestånden 55 kbm tall, gran och något björk, allt rotstående.”

PROGRAM 2016

27 mars

PÅSKEKURSION - LÅNGPROMENAD MED FIKA I LÄ

Då påsken ligger tidigt i år satsar vi på en långpromenad. Eftersom 2016 är utsett till vandringsår passar detta utmärkt. Vi letar efter tidiga vårtecken, spanar efter fåglar och njuter av vår fika på en lämplig plats i lä.

Båt avgår från Torekov klockan 10.00

28 maj

UPPLEV ÖN MED ALLA DINA SINNEN

En lite annorlunda exkursion som inte rör sig allt för långt ifrån Sandhamn. Vi går i lugnt tempo och stannar för att njuta av naturen på olika sätt under ledning av Ulrik Alm från Studieförbundet i Helsingborg.

Båt avgår från Torekov klockan 10.00

2 juli

ÅRSMÖTE - ÖNS GRÄSMARKS MOSAIK ÅTERSKAPAS

Måns Bruun från Länstyrelsen i Skåne berättar om kommande skötselinsatser inom Life-projektet ”Bushlife”. Projektet syftar till att återfå en mosaik av gräsmark, hållmark, buskar och träd som förlorats på grund av igenväxning med bland annat enbuskar men även björk. Vi får ta del av skötselplanen för de närmaste åren samt besöka de åtgärder som gjordes 2015 och planeras för 2016.

Båt avgår från Torekov klockan 10.00 - kl 12.00 för dem som ansluter till exkursionen

17 september

HÖSTEXKURSION - LIVET SOM TILLSYNSMAN

Vi vandrar runt med Jonas Paulsson och får en inblick i den dagliga skötseln av Ön. Berättelser om det praktiska arbetet som tillsyningsman kryddas av många personliga anekdoter från hans möten med tur- och fritidsbåtsfolk samt sommarboende på ön. Jonas var tillsyningsman 1993-95. Efter vistelsen på Ön har han arbetat som arkeolog, vilket även det säkerligen kommer att sätta sin prägel på exkursionen.

Båt avgår från Torekov klockan 10.00

26 december

TRADITIONELL JULEKURSION

På annandagen vandrar vi traditionsenligt sedan 1978 på Hallands Väderö tillsammans med Bjäre Naturskyddsförening.

Båt från Torekov avgår klockan 10.00

Observera att det nu går att nå våra exkursioner med kollektivtrafiken. Till exempel för påskekursjonen så avgår buss 505 från Förslövs nya Pågatågsstation klockan 9.00 och är i Torekov 9.26. Returresa från Torekov avgår från busstationen klockan 15.32 och är i Förslöv 16.00.